

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма підготовки для підтримання кваліфікації
суддів місцевих загальних судів

5 лютого 2025 року

Штучний інтелект та правосуддя: механізми забезпечення прозорості та підзвітності

Ян БЕРНАЗЮК,

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Найважливіші події 2024 року

1. Висловлення позиції Верховного Суду стосовно використання ШІ учасниками судового процесу (ухвала Судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду від 08.02.2024 у справі № 925/200/22 ([посилання](#))).
2. Висловлення позиції З'їзду суддів України стосовно використання ШІ суддями (Кодекс суддівської етики від 18.09.2024 ([посилання](#))).
3. Затвердження Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація правників України» та внесення 26.12.2024 Національним агентством кваліфікації Професійного стандарту «Суддя» до Реєстру кваліфікацій ([посилання](#)).

Кодекс суддівської етики (стаття 16)

Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це:

1. не впливає на незалежність та неупередженість судді,
2. не стосується оцінки доказів,
3. не стосується процесу ухвалення рішень,
4. не порушує вимог законодавства.

Професійний стандарт «Суддя»

Окремою вимогою до судді визначено «Цифрову компетентність», яка охоплює шість окремих складових такої компетентності та вимагає від судді наступних навичок:

1. ідентифікувати та використовувати комп'ютерні й мобільні пристрої для вирішення робочих завдань, змінювати налаштування застосунків;
2. адмініструвати онлайн сервіси; шукати, фільтрувати та перевіряти дані;
3. аналізувати, інтерпретувати та оцінювати дані, інформацію та цифровий контент; застосовувати відповідні формати для створення певного цифрового контенту;
4. застосовувати засоби цифрового зв'язку; поширювати та обмінюватись даними;
5. відображати та використовувати цифрову ідентичність;
6. дотримуватись визначених заходів кібергігієни, захисту та безпеки, у т. ч. розпізнавати неліцензійні застосунки.

Фільм "Штучне правосуддя" ("Artificial Justice")

У фільмі розглядається впровадження штучного інтелекту в судову систему Іспанії.

Сюжет розгортається у недалекому майбутньому, де уряд планує замінити суддів програмним забезпеченням на основі ШІ шляхом змін до Конституції, обіцяючи автоматизувати та деполітизувати судову систему.

Фільм досліджує етичні дилеми та ризики, пов'язані з впровадженням ШІ в судову систему, піднімаючи питання про межі технологій у сфері правосуддя.

<https://www.youtube.com/watch?v=bdPVFeTcZ88>

Integrating Artificial Intelligence in Ukraine's Courts. <https://verfassungsblog.de/ai-ukraine-judiciary>

Юлія Москвитин та Агне Ліманте у своєму дослідженні «Інтеграція штучного інтелекту в судову систему України: стан і перспективи» звертають увагу на такі проблеми щодо ШІ у системі правосуддя:

1. безпека та конфіденційність даних,
2. надійність,
3. прозорість,
4. можливість пояснення,
5. стратегічна спрямованість,
6. підзвітність,
7. справедливість
8. неупередженість.

Щоб ШІ справді приносив користь українській судовій системі, впровадження має бути зосередженим на зміцненні, а не на заміні, ролі людського судження.

100 AI Tools to Finish Months of Work in Minutes)

<https://medium.com/@datasciencenexus/100-ai-tools-to-finish-months-of-work-in-minutes-1e1c7e6ee431>

У публікації «100 інструментів штучного інтелекту, щоб завершити місяці роботи за лічені хвилини» міститься спеціальний розділ «**Інструменти дослідження**», в якому описано сучасні інструменти ШІ, що спрощують пошук, аналіз і впорядкування даних.

ChatGPT, Copilot, Gemini – використовуйте їх для генерування ідей, складання звітів і стратегій мозкового штурму (приклад: складіть звіт про дослідження ринку за лічені хвилини)

Abacus, Perplexity, Consensus, Elicit – ідеально підходить для агрегації даних і перевірки фактів (приклад: узагальніть складні наукові роботи для легшого розуміння).

Protecting human rights in a world of Artificial Intelligence, algorithms and big data

31 січня 2025 з нагоди початку року у роботі ЄСПЛ відбувся семінар на тему «Захист прав людини у світі штучного інтелекту, алгоритмів і великих даних».

Темами першої сесії були «Рада Європи/Європейські стандарти штучного інтелекту: створення ситуації та свобода слова в епоху штучного інтелекту».

На другій сесії розглядалися теми: «Штучний інтелект і право на справедливий суд» та «Вирішення проблеми потенційної дискримінації у сфері штучного інтелекту».

Програма: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/programme-seminar-jy-20250131-eng>

Аналітична довідка: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/seminar-background-paper-2025-eng>

Відео заходу: <https://vodmanager.coe.int/cedh/webcast/cedh/2025-01-31-1/en>

РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ В СИСТЕМУ ПРАВОСУДДЯ

Проблеми з алгоритмами:

1. Упередженість алгоритмів та дискримінація: Системи ШІ можуть закріплювати та навіть посилювати існуючі соціальні упередження, що призводить до дискримінаційних результатів. ШІ може спричиняти дискримінацію та нерівність у доступі до правосуддя.

2. Потенціал для помилок: Системи ШІ не є досконалими і можуть помилятися, особливо при роботі зі складними або новими ситуаціями.

РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ В СИСТЕМУ ПРАВОСУДДЯ

Проблеми з прозорістю та контролем:

- 1. Відсутність прозорості та пояснюваності:** Процеси прийняття рішень ШІ можуть бути непрозорими, що ускладнює розуміння того, як було досягнуто певного результату. Системи ШІ повинні бути розроблені таким чином, щоб люди могли зрозуміти, як вони працюють і як вони приймають рішення.
- 2. Зменшення людського контролю:** Надмірна залежність від ШІ може призвести до зниження людського контролю та критичного мислення в судових процесах.
- 3. Відсутність перегляду рішень ШІ:** Важливо забезпечити людський контроль та можливість перегляду судових рішень, ухвалених автоматизованими системами.
- 4. Прозорість алгоритмів:** Судові процеси із застосуванням ШІ мають бути зрозумілими для учасників.
- 5. Контроль і відповідальність:** Необхідні механізми нагляду за ШІ та можливість оскарження його рішень.

РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ В СИСТЕМУ ПРАВОСУДДЯ

Проблеми з конфіденційністю та правами людини:

- 1. Загрози конфіденційності:** Використання ШІ для аналізу даних та розпізнавання обличчя може порушувати право на приватність.
- 2. Дотримання прав людини:** Потрібні незалежні органи контролю, щоб гарантувати захист прав людини при використанні ШІ.
- 3. Інформованість громадськості:** Громадськість повинна бути проінформована про те, як ШІ використовується в системі правосуддя, і мати право голосу в його розробці та впровадженні.

РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШІ В СИСТЕМУ ПРАВОСУДДЯ

Правове регулювання та відповідальність:

- 1. Нестача правового регулювання:** перші обов'язкові правові акти ЄС і Ради Європи щодо ШІ ухвалено лише у 2024 році; судова практика ще не забезпечує передбачуваності у використанні ШІ в судах.
- 2. Юридична відповідальність:** Має бути чітко визначено, хто несе відповідальність за помилки ШІ – суд, розробник чи держава.
- 3. Незалежний нагляд:** Повинні існувати незалежні механізми нагляду за використанням ШІ в системі правосуддя, щоб гарантувати його справедливе та відповідальне використання.

Judicial Systems in Transition: Reforms, Innovations and Justice

<https://www.mabie.hu/images/Call%20for%20Proposals%20JAR-A%20Conference%202025.pdf>

11-13 червня 2025 року в Університеті Ліможа Франція JAR-Association (Justice Administration Research Association, Асоціація з дослідження у сфері юстиції) планує провести конференцію на тему «Судові системи в перехідний період: реформи, інновації та правосуддя».

Судові системи відіграють ключову роль не лише у вирішенні правових питань, а й у розв'язанні важливих економічних та соціальних проблем. Однак багато судових систем стикаються з труднощами:

1. Політики у всьому світі ставлять під сумнів принцип розподілу повноважень, що забезпечує незалежність суду
2. Судові органи критикують за неефективність та відірваність від реальності.
3. Громадянське суспільство не завжди має доступ до інформації про механізми отримання незалежного та ефективного правосуддя.
4. Реформи адміністративних судів часто не дають очікуваних результатів.

Judicial Systems in Transition: Reforms, Innovations and Justice

Впровадження ШІ має значний потенціал для розвитку правосуддя, але водночас несе серйозні ризики.

Це ставить перед правовою системою два ключові питання:

1. Як проводити судові реформи та впроваджувати інновації, що підвищують ефективність і дієвість, водночас сприяючи справедливому судовому розгляду та дотриманню верховенства права?
2. Як захистити основні цінності та інституційні механізми від негативних наслідків реформ?

Закон України “Про адміністративну процедуру”

Стаття 69. Прийняття рішення у справі

1. За результатами розгляду справи адміністративний орган у межах своїх повноважень приймає адміністративний акт.
2. Якщо рішення у справі може бути прийнято на підставі електронних документів у машинозчитувальному форматі та/або даних національних електронних інформаційних ресурсів, адміністративний акт може бути прийнято **в автоматичному режимі** у випадках, передбачених законом.

Загальний регламент про захист даних (GDPR)

<https://gdpr-text.com/uk/>

Стаття 22. “Автоматизоване індивідуальне вироблення й ухвалення рішень, у тому числі, **профайлінг**”

Профайлінг – це метод аналізу поведінки, психологічних характеристик або інших даних про людину для прогнозування її дій, особистісних особливостей або ризиків.

Кримінальний профайлінг – використовується правоохоронними органами для аналізу злочинців на основі поведінкових, психологічних та соціальних характеристик.

Цифровий профайлінг – аналіз інформації з інтернету, соцмереж і великих даних для створення портрета людини.

Приклади практичного застосування ШІ

1. Пошук інформації у великих текстах документів (іноземна мова)
2. Підготовка релізів судових рішень
3. Підготовка проєктів окремих думок
4. Пошук критичних зауважень до оформлення проєктів документів
5. Пошук критичних зауважень до тексту проєктів документів
6. Підбір практики КСУ, ВП ВС, ЄСПЛ тощо
7. Підбір наукових підходів до теоретичних питань права

ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ У ВЕЛИКИХ ТЕКСТАХ ДОКУМЕНТІВ (ІНОЗЕМНА МОВА)

[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

ПІДГОТОВКА РЕЛІЗІВ СУДОВИХ РІШЕНЬ

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122061990>

ПІДГОТОВКА ПРОЄКТІВ ОКРЕМИХ ДУМОК

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122061994>

ПОШУК КРИТИЧНИХ ЗАУВАЖЕНЬ ДО ОФОРМЛЕННЯ ПРОЄКТІВ ДОКУМЕНТІВ

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

ПОШУК КРИТИЧНИХ ЗАУВАЖЕНЬ ДО ТЕКСТІВ ПРОЄКТІВ ДОКУМЕНТІВ

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/71568865>

Підбір практики КСУ, ВП ВС, ЄСПЛ тощо

1. Презумпція невинуватості
2. Принцип відповідальності перед майбутніми поколіннями

ПІДБІР НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ПРАВА

Том Бінґем. Правовладдя / за заг. ред. С. Головатого; переклад з англ. В. Кастеллі та Д. Шкрьоби. - Київ: Ваїте, 2024. - 256 с.

Tom Bingham. The Rule of Law. <https://www.advisory21.com.mt/wp-content/uploads/2022/04/The-Rule-of-Law-PDFDrive-.pdf>

Пов'язані поняття

1. Цифрова компетентність
2. Принцип процесуальної економії
3. Принцип заборони зловживання процесуальними правами
4. Принцип правової визначеності
5. Єдність судової практики
6. Мотивованість судового рішення
7. Національна безпека
8. Право на приватність
9. Академічна доброчесність та авторські права
10. Довіра до суду

Запитання для обговорення

1. Чи використовується сьогодні штучний інтелект у діяльності судів?
2. Чи потребуватиме офіційне залучення штучного інтелекту до правосуддя внесення змін до Конституції України?
3. Які професії у зоні найбільшого ризику (суддя, помічник, секретар, працівник апарату)?
4. Чи потребуватиме офіційне залучення штучного інтелекту до правосуддя маркування відповідного судового рішення?
5. Чи зберігається приватність якщо суддя передає для запитання штучному інтелекту інформацію з конкретної справи?
6. Хто (суддя чи ШІ) складає первинний проєкт документу, а хто здійснює його перевірку?
7. Хто буде вирішувати спори між різними штучними інтелектами?

Основні завдання, які зможе виконувати у майбутньому ШІ

1. Здійснювати підбірку для судді та перевіряти релевантність і чинність законодавства, яке наведене стороною у поданому процесуальному документі, в т.ч. на предмет редакції відповідного акта на момент виникнення спірних правовідносин
2. Здійснювати підбірку для судді та перевіряти релевантність і «чинність» практики ВС (наявність ініціатив ВС для відступу), яка наведена стороною у поданому процесуальному документі
3. Підтверджувати відсутність практики ВС стосовно конкретного спору/правовідносин та, зокрема, за її відсутності здійснювати підбірку релевантної практики ЄСПЛ
4. Навчившись на офіційних перекладах Мінюсту рішень ЄСПЛ, здійснити переклад всіх інших рішень цього Суду
5. Виявляти пов'язані або схожі справи (для їх об'єднання, узгодження позицій тощо), а також підстави для ініціювання відкриття зразкової справи
6. Виявляти у проекті судового рішення граматичні та логічні помилки
7. Надавати особі на етапі подачі процесуального документу інформацію про початок відліку процесуальних строків, зокрема, вручення/повідомлення, розміру судового збору, повноти поданих документів (відповідно до вимог процесуального закону) тощо
8. Здійснювати перевірку достовірності поданих доказів (допуск до офіційних реєстрів), повноважності представника тощо
9. Сигналізувати про можливу наявність «конфлікту інтересів» та, відповідно, підстав для самовідводу
10. Підтверджувати наявність у відзиві відповіді на всі доводи позову, апеляційної або касаційної скарги.

Поради під час використання ШІ

1. Чітке формулювання запитів

Конкретизуйте питання: Наприклад, замість «Права особи», уточніть, що саме потрібно – «Які права має особа в адміністративному судочинстві в Україні?» або «Яка практика ЄСПЛ щодо свободи слова?».

Називайте джерела: Якщо вам потрібна інформація з конкретних законів чи рішень судів, зазначте це. Наприклад, «Допоможи знайти рішення ЄСПЛ щодо права на свободу пересування».

2. Використовуйте запити по кроках

Якщо вам потрібно дослідити складну тему, розбийте запит на окремі етапи. Спочатку можна запитати загальні положення, а потім конкретизувати щодо нюансів. Наприклад:

Запит 1: «Поясни поняття "належне урядування"».

Запит 2: «Які рішення КСУ містять визначення принципу належного урядування?».

3. Фокус на правозастосовну практику

Я можу допомогти знайти практику ЄСПЛ, КСУ чи Верховного Суду, що стосується певного питання. Запити на кшталт «Приклади застосування ст. 8 ЄКПЛ в контексті права на приватне життя» або «Рішення ЄСПЛ про доступ до інформації» допоможуть отримати більше інформації щодо судової практики.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 124

1. Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.
2. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.
5. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

Стаття 127

1. Правосуддя здійснюють судді. У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних.
3. На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросчесним та володіє державною мовою. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді.

Стаття 129

3. Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних.

Закон України «Про судоустрій і статус судді»

Стаття 157.

1. Кожний суддя має помічника (помічників), статус і умови діяльності якого (яких) визначаються цим Законом та Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України *(рішення 18.05.2018 № 21)*.

2. Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту і вільно володіє державною мовою. Помічники суддів Верховного Суду повинні також мати стаж професійної діяльності у сфері права не менше трьох років.

3. Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді.

4. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді.

Застосунки, які створені на базі ШІ та можуть бути використані у процесі реалізації особою права на доступ до суду та у процесі діяльності судової гілки влади

<https://openai.com/chatgpt>

<https://gemini.google.com/app?hl=uk>

<https://copilot.microsoft.com>

<https://claude.ai/new>

<https://felo.ai/search>

<https://www.perplexity.ai>

<https://poe.com/>

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Берназюк Ян. Штучний інтелект як основа цифрового судочинства: помічник чи майбутній конкурент судді?
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk.pdf
2. Берназюк Ян. Штучний інтелект (artificial intelligence) сьогоднішній погляд на перспективи майбутнього
[https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20(1).pdf)
3. Берназюк Ян. Сучасні можливості штучного інтелекту (artificial intelligence) процесуальна економія чи загроза незалежності судді?
<https://nsj.gov.ua/ua/pidgotovka-pratsivnikiv-aparativ-sudiv/programi-pidgotovki-pratsivnikiv-aparativ-sudiv-2021-rik/20-23-travnya-2024-r-programa-pidgotovki-ta-pidvishennya-rivnya-kvalifikatsii-za-standartizovanou-programou-pomichnikiv-suddiv-mistsevih-ta-apelyatsiynih-gospodarskih-sudiv>
4. Берназюк Ян. Інтеграція штучного інтелекту (artificial intelligence) в систему правосуддя: поспішай повільно
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_festina_lente_bernaziuk.pdf
5. Берназюк Ян. Правосуддя та штучний інтелект: перші правила
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_first_rules_bernaziuk.pdf
6. Берназюк Ян. Штучний інтелект та питання етики під час здійснення правосуддя
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_ethics_bernaziuk.pdf
7. Берназюк Ян. Інструменти штучного інтелекту та неприпустимість зловживання процесуальними правами
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_abuse_of_procedural_rights.pdf
8. Берназюк Ян. Нові принципи здійснення правосуддя
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/101-%20new_principles_court_bernaziuk.pdf
9. Берназюк Ян. Технології штучного інтелекту та принцип правової визначеності
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_principal_of_legal_certainly_bernaziuk.pdf
10. Берназюк Ян. Штучний інтелект: застосувати недозволено ігнорувати
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_AI_prohibition_or_permission_bernaziuk.pdf
11. Берназюк Ян. Сучасні можливості штучного інтелекту та питання приватності https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/104_AI_privacy_bernaziuk.pdf
12. Берназюк Ян. Технології штучного інтелекту в правосудді: міжнародні стандарти регулювання
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/105_AI_internation_standarts_bernaziuk.pdf
13. Берназюк Ян. Практичні аспекти використання технології штучного інтелекту в юридичній сфері
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/108_AI_practice_bernaziuk.pdf
14. Берназюк Ян. Технології штучного інтелекту та life hacks для юристів https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/109_%20AI_life_hacks_bernaziuk.pdf

Верховний Суд Штучний інтелект та правосуддя: механізми забезпечення прозорості та підзвітності

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

15. Берназюк Ян. Штучний інтелект та система правосуддя України: результати співпраці у році, що минув <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/934/shtuchnyi-intelekt-ta-systema-pravosuddia-ukrainy-rezultaty-spivpratsi-u-rotsi-sh%D1%81ho-mynuv>
16. Берназюк Ян. Наукові надбання як основа для наступних кроків на шляху інтеграції штучного інтелекту в систему правосуддя <https://so.supreme.court.gov.ua/news/949/naukovi-nadbannia-iak-osnova-dlia-nastupnykh-krokov-na-shliakhu-intehratsii-shtuchoho-intelektu-v-systemu-pravosuddia>
17. Берназюк Ян. Цифрова ера правосуддя: роль ШІ у забезпеченні єдності судової практики в Україні <https://so.supreme.court.gov.ua/news/986/tsyfrova-era-pravosuddia-rol-shi-u-zabezpechenni-iednosti-sudovoi-praktyky-v-ukraini>
18. Bernaziuk Ian. Artificial Intelligence and the Judicial system of Ukraine: results of cooperation in the past year <https://constitutionalist.com.ua/artificial-intelligence-and-the-judicial-system-of-ukraine-results-of-cooperation-in-the-past-year>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!